

A TISZALÖKI RÉGI „SZARVAS” PATIKA ALAPÍTÁSA (1847)

IFJ. MENNER ÖDÖN

1847-ben, abban az időben, amikor a környéken csupán Nyíregyházán (Arany Sas, 1648; Magyar Korona, 1834), Tokajban (Megváltó, 1700) és Hajdúnánáson (Magyar Korona, 1832) volt gyógyszerész, Tiszalökön is patika nyílt.¹ Helyének megválasztása gondos körültekintésre vall. A tiszalöki gyógyszerészterület körzetébe tartozik keleti irányban 6 km-re Tiszaeszlár, dél felé 8,5 km-re Tiszabüd és a vele összeépült Búdszentmihály (ma Tiszavasvári), nyugat felé 11 km-re Tiszadada és Tiszadob, valamint északi irányban a Tisza tulsó partján levő Tiszatardos községek.

A gyógyszerészterület felállítását kemény csatározás előzte meg. A vármegye 1846. augusztus 24-i közgyűlésén Rosnek Károly gyógyszerész kérelmére végzést hoztak a Tiszalökön felállítandó gyógyszerészterület ügyében. *„Tisza Lökön felállítandó szándékozó új gyógyszerészterület szükséges, eziránti vizsgálat részére Szikszai György táblabíró, Mikecz Ferenc fő hejijárás bíró és Eskuty Posan János fő orvos és Uray János kirendeltetnek.”*²

A vizsgálat megtörtént-e és milyen eredménnyel zárult, arról nem állnak rendelkezésünkre adatok. Két hónap elteltével, november 30-án újabb kérelmet vettek jegyzőkönyvbe. Valkó Sámuel *„hites gyógyszerész gyógyszerészterületi jog megengedésén esedezik, annyival is inkább, mivel a nemes vármegye előtt mutatott Tiszalök mezővárosa vidékén lakó 24 116 ember egészsége azt méltán követeli, egyszersmint tapasztalásairól szóló bizonyítványát előmutatta.”*³

A közgyűlés végzeként megállapította a gyógyszerészterület felállításának szükségességét, elrendelve a rendszabályoknak megfelelő felülvizsgálatot és az erről készült jegyzőkönyvnek a meggyűlés elé történő terjesztését.

A budai helytartótanácsot az 1847. március 8-án megtartott megyei közgyűlés értesítette, hogy a kirendelt küldöttség meggyőződve a Tiszalök községben felállítandó gyógyszerészterület szükségességéről, *„...az annak elnyerésében folyamodott több gyógyszerészek közül ottan egy gyógyszerészterület felállítására Valkó Sámuelnek olyképpen adtunk engedelmet, hogy kinyitása előtt egészségre ügyelő küldöttségünk alkalmi megvizsgálás alá terjessze...”*. A gyógyszerészterület felállítását tehát már csak utólag hozták a helytartótanács tudomására *„...főfelügyelése gyakorlása végett...”*⁴

1847. április 13-án válaszolt a helytartótanács... *„Címzett uraságtok figyelmeztet-*

¹ Karlovsky Geyza—Koritsánszky Ottó: *Gyógyszerészek zsebnaptára 1925*. Bp. 1925. 381—440. (Magyarország nyilvános gyógyszerészei)

² Nyíregyházi Állami Levéltár (a továbbiakban: NÁL) IV. A. 1. Acta Politica, Szabolcs megye nemesi közgyűlés iratai, 1846, 50. j., 46. cs., 1707. sz.

³ NÁL uo. 1846. november 30. 2153. sz.

⁴ NÁL uo. 1847. március 8. 51. j., 47. cs., 42. sz. (21 db)

nek, hogy az 1827. évi december 24. 32 747. sz. alatt kelt és ország szerte köröztetett szabályrendeletnél fogva, a gyógyszerárak felállítására csupán ezen csak királyi helytartótanács előleges engedelmével eszközölhető..., ezennel meghagyatik, hogy felüggesztvén általuk önkénytelen megengedett gyógyszerárak felnyitását..., a vonatkozó iratokat minnél előbb ide felterjeszteni sziveskedjenek...⁵

A reformkor lázában égő vármegye felháborodással fogadta megyei önkormányzatának megsértését. A közgyűlés a válasz megérkezése után jegyzőkönyvbe foglalta, hogy „e megye nemesi ragaszkodván azon jussukhoz, mely szerint bárhol szükségeltessék a Nagyméltóságú Helytartó Tanács jóváhagyásának bevárása nélkül, patika nyitására engedelmet adnak...⁶

Az ülés határozatát megküldték Budára. Közölték a helytartótanáccsal, hogy a gyógyszerár felállításának szükségességét megvizsgálták. „...Állandó gyakorlatában vagyunk annak — folytatták —, hogy gyógyszeráraknak nyitása az hol szükségesnek látjuk, felsőbb jóváhagyás nélkül engedelmet adhasunk... A Magyar Királyi Helytartó Tanácsnak eddig csak azon jogát ismerjük, hogy a gyógyszerárakra... legfőbb felügyelést gyakorolhassa... az iratok felterjesztésének csak a szükség kívánatára teszünk eleget. 1847. június 14.”⁷

A megyének ez a magatartása és feliratának stílusa nyílt lázadás volt a helytartótanács ellen. A válasz nem is késett. A Szent Mihály havának 28-ára összehívott helytartói ülés a következő levelet küldte Budáról Nagykállóba a megyei közgyűlésnek. „...Tiszalőkön és Bogdányban felállítandó gyógyszerárak ügyében... címzett Uraságtoknak válaszoltatik: hogy... azon balnézeteik, melyeknél fogva az újonnan felállítandó gyógyszerárak irányában magoknak jogot követelnek — mint legfelsőbb, de innen és ismételten rendeletekbe ütközők és rendőrségi tekintetben lázadóknak tekintendők — soha és semmiképp helyeslést nem nyerhet...”.

Az erélyes hangnem azonban csak a tekintély óvását célozta. A gyógyszerár alapításának szükségességét mégiscsak jobban ismerték a helyi hatóság, mint a fővárosban működő hivatalnokok, akiket ráadásul olykor Ausztriából rendelték Budára.

„...A jelen két esetben — írta a helytartótanács — egyedül a megye tekintélyének fenntartása szempontjából ezen önkénytelen felállított s fentebb nevezett két gyógyszerárnak megmaradása ezen Királyi Helytartótanács részéről nem elleneztetik...⁸

Győzött tehát a nemesi közgyűlés, és Valkó Sámuel gyógyszerész 1847-ben megnyithatta gyógyszerárát Tiszalőkön a Lukács Jánostól vásárolt földszintes sarokházban.

A levert szabadságharc után átszervezték az ország közigazgatását. Magyarországot öt kerületre osztották, Szabolcs vármegye a nagyváradi kerülethez tartozott.⁹ Az 1857-ben Nagyváradon kelt és gróf Zichy Herman helytartósági elnök által aláírt okirat tanúsága szerint a gyógyszerár „Gyökerezett» és eladhatóvá nyilvánított».¹⁰

A gyök-reáljogú gyógyszerár Valkó Sámuel tulajdonából leánya, özv. Szerecsen Sámuelné kezébe került. 1881-ben Matosz Endre gyógyszerész vette meg¹¹, de viszony-

⁵ NÁL uo. 1847. április 13. 51. j., 47. cs., 1099. sz. (768 db)

⁶ NÁL uo. 1847. június 13.

⁷ NÁL uo. 1847. április 14.

⁸ NÁL uo. 1847. szeptember 28. 48. cs., 749. sz. (147 db)

⁹ Borovszky Samu: Szabolcs vármegye. Bp. é.n. (Magyarország vármegyéi és városai)

¹⁰ 3404/1860. június 15. sz. hajdúdorogi közjegyzői okirat. (A Rab család irataiban)

¹¹ 57/1881 sz. közjegyzői hiteles kiadvány. (A Rab család irataiban)

lag rövid idő múltán, 1884. január 31-én eladta.¹² A vételárat nem tudta teljes egészében kifizetni, ezért 3700 forint jelzálogkölcst vett fel. A gyógyszertár visszakerült Valkó Zsuzsanna, özv. Szerecsen Sámuelné tulajdonába. 1888. február 16-án *Rab József* gyógyszerész vásárolta meg¹³ és egészen az államosításig családjában öröklődött, előbb fiára, majd unokájára.

Kevésbé ismert tény, hogy *Kabay János* is szerepet játszott a tiszalöki gyógyszertár történetében, itt kezdte gyógyszerési pályáját. Mint szüleinek legfiatalabb gyermekét, gimnáziumi tanulmányainak befejeztével édesapja a Dessewffy grófok tiszalök-hajnalosi birtokára adta mezőgazdasági gyakornoknak. Ottani munkája során kezdtek érlelődni benne a nyers mák termesztésével, hatóanyagának kitermelésével kapcsolatos gondolatok. Felkeltett érdeklődését az is, hogy az egyszerű falusi emberek hasfájós gyermekeiknek mákszalmából készítettek főzetet.

Egyéniségét és tudásszomját beosztása és munkaköre nem elégítette ki. Gyakornoknak jelentkezett a tiszalöki gyógyszertárba. Korábban a mezőgazdaságban, majd a gyógyszertárban gyakorlati és elméleti tapasztalatainak eredményeként, szintéziseként született meg benne a magyar alkaloida-kitermelés gondolata. Gyakorlati kivitelezésére, kutatásainak megkezdésére már Hajdúnánáson került sor, Péter nevű bátyjának „Reményhez” címzett gyógyszertárában.

Zusammenfassung

Der Eröffnung der ersten Apotheke in Tiszalök (Komitat Szabolcs, Ungarn) „Zum Hirschen” im Jahre 1847 ging ein Streit zwischen dem Statthalterrat und der Komitatsbehörde voran. Der Erstgenannte beharrte darauf, daß die Eröffnungsgenehmigungen für Apotheken auf dem ganzen Gebiete des Landes von ihm erteilt werden, während das Komitat nur ein Aufsichtstrecht der Statthaltereier anerkannt hat. Schließlich erwies sich das Komitat als starker, der Statthalterrat mußte zur Kenntnis nehmen, erst nach der Erteilung der Eröffnungsgenehmigung verständigt werden zu sein. Samuel *Valko* war der erste Inhaber der Apotheke, die später von seiner Tochter beerbt wurde, ab 1888 aber — bis zur Verstaatlichung nach dem zweiten Weltkrieg — dem Apotheker *József Rab* und seinen Nachkommen gehörte. Als eine interessante Episode kann noch bemerkt werden, daß *János Kabay*, der die Herstellung der Alkaloiden in Ungarn zustandegebracht hat, seine Laufbahn als Praktikant in dieser Apotheke begonnen hatte.

Ö. MENNER, jun.,

Pharmacist

H—4800 Vásárosnamény, Hungary

¹² 649/1884. február 16. Nyiregyházi törvényszéki telekkönyvi osztály végzése. (A Rab család irataiban)

¹³ 1888. február 16. 114. sz. telekkönyvi C. 13. sz. Tiszalöki Királyi Járásbírószági Hivatal rendelkezése. (A Rab család irataiban)